

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.11.8>
УДК 349.6

Христина Ігорівна КЛИМУС

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7660-7367>

e-mail: klytmush@gmail.com

Анастасія Олександрівна СЕРДЮК

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2876-8139>

e-mail: serdiuk0911@gmail.com

ПРАВОВІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВІТРОВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

У сучасних умовах розвитку енергетичної системи України особливої актуальності набуває питання впровадження відновлюваних джерел енергії, зокрема вітрової. Водночас розвиток вітрової енергетики потребує глибокого правового та екологічного аналізу, особливо у таких природно цінних регіонах, як Карпати. Розглянуто правові засади регулювання будівництва та функціонування вітрових електростанцій, а також екологічні ризики, пов'язані з їх розміщенням. Проаналізовано недоліки чинного законодавства у сфері охорони навколишнього середовища, землекористування та енергетики, а також запропоновано шляхи гармонізації енергетичної політики з екологічними вимогами.

Ключові слова: Вітрова енергетика, Карпатський регіон, екологічна безпека, земельне законодавство, відновлювані джерела енергії

ВСТУП

Вітрова енергетика є однією з найперспективніших складників сучасної «зеленої» енергетики, яка символізує перехід людства до сталого розвитку. З юридичного погляду розвиток вітрової енергетики потребує збалансованої регуляторної архітектури, здатної гармонізувати інтереси держави, інвесторів та місцевих громад. Адаптивне функціонування цієї галузі неможливе без чіткого правового регулювання питань землекористування, екологічного моніторингу, компенсаційних механізмів та процедур оцінювання впливу на довкілля. Водночас дотримання екологічних і соціальних стандартів має бути не формальністю, а реальним інструментом правового контролю та суспільної довіри.

Втім, вітрова енергетика не є панацеєю. Поряд із беззаперечними перевагами: зменшення викидів вуглецю, диверсифікацією енергетичних джерел та створенням нових економічних можливостей, – вона породжує низку проблемних аспектів, серед яких порушення природних екосистем, акустичне забруднення, візуальна деградація ландшафту, а також складні правові питання власності та компенсацій. Саме тому виникає ключове питання: чи може вважатися «зеленою» та енергетика, яка завдає непоправної шкоди унікальним природним екосистемам? Актуальність цієї проблеми зумовлено відсутністю в Україні ефективного правового механізму для визначення територій, де будівництво вітрових електростанцій є прийнятним або недопустимим.

Так, дослідження вітрової енергетики в українському контексті потребує комплексного підходу, що охоплює аналіз чинного нормативно-правового регулювання, економічних передумов та екологічних наслідків її розвитку. Особливу увагу доцільно приділити виявленню прогалин у законодавстві, які створюють ризики для довкілля та місцевих громад, а також оцінюванню ефективності наявних правових механізмів контролю за будівництвом і функціонуванням вітрових електростанцій (ВЕС).

МЕТА дослідження – всебічне вивчення та аналіз

розвитку вітрової енергетики в Україні крізь призму екологічної безпеки, дотримання міжнародних стандартів й участі громадськості з особливим акцентом на високогірні та природоохоронні території. Виходячи з поставленої мети, окреслено такі завдання: визначити ключові проблеми та виклики розвитку вітрової енергетики в Україні, зокрема пов'язані з оцінюванням впливу на довкілля та ризиками для природних екосистем і ландшафтів; проаналізувати ефективність чинного законодавства у контролі за реалізацією проєктів ВЕС і виявити нормативно-правові прогалини, що створюють екологічні та соціальні ризики; дослідити механізми громадської участі у прийнятті рішень з будівництва ВЕС та оцінити їхню ефективність для забезпечення прозорості й суспільної довіри; розробити пропозиції з удосконалення нормативно-правових механізмів з метою поєднання розвитку вітрової енергетики зі збереженням екологічної безпеки та стійкого управління природними ресурсами.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для аналізу розвитку вітрової енергетики в Україні у статті застосовано методи: загальнофілософські та історичні для дослідження концептуальних основ сталого розвитку та «зеленої» енергетики; загальнонаукові для систематизації законодавчих актів, міжнародних норм та практик оцінювання впливу на довкілля; спеціальнонаукові та комплекс правових для аналізу процедур ОВД, механізмів екологічного контролю та участі громадськості у прийнятті рішень; емпіричні, зокрема методи опису та аналізу для оцінювання фактичного впровадження проєктів ВЕС у різних регіонах України, включно з високогірними зонами Карпат.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основною перевагою вітрової енергетики є її екологічна чистота та стійкість у контексті глобальної боротьби зі зміною клімату. На відміну від традиційних джерел енергії: вугілля, газу чи нафти, вітрові турбіни

не продукують парникових газів, таких як CO₂, метан чи оксиди азоту, які є головними чинниками глобального потепління. За даними Міжнародного енергетичного агентства (IEA), у 2024 р. в розвинених країнах викиди CO₂ від енергетики зменшилися на 1,1% (120 млн тонн CO₂), що зумовлено скороченням викидів вугілля та нафти, а також водночас завдяки зростанню ролі відновлюваних джерел, особливо вітрової та сонячної енергетики, які разом із ядерною забезпечують понад 50 % виробництва електроенергії [1].

Виробництво енергії з вітру також зменшує залежність держави від імпорту викопних ресурсів, що є надзвичайно актуальним у сучасних геополітичних умовах. Україна, наприклад, значну частину енергоресурсів традиційно імпортувала, але розвиток вітрової енергетики на півдні (Запорізька, Херсонська, Миколаївська області) дав змогу підвищити рівень енергетичного суверенітету країни. Розвиток відновлюваної енергетики є одним з пріоритетних напрямів сучасної екологічної та енергетичної політики України. У рамках Європейського зеленого курсу (European Green Deal, 2019) держави-члени ЄС та країни-партнери, серед яких і Україна, взяли на себе зобов'язання з досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р. [2]. Особливу роль у цьому процесі відіграє вітроенергетика, здатна забезпечити зменшення залежності від викопних ресурсів та скорочення викидів парникових газів.

Однак, попри численні переваги, вітрова енергетика має й низку недоліків, що потребують детального аналізу та збалансованого підходу до розвитку цієї галузі. Передусім варто відзначити екологічні ризики, які, хоч і значно менші порівняно з традиційними джерелами енергії, але все ж є. Встановлення вітрових турбін часто впливає на пташині та кажанові популяції, оскільки лопасті можуть становити фізичну небезпеку для мігруючих видів. За даними Американської асоціації охорони птахів, щорічно внаслідок роботи турбін у світі гине близько від 200 до 500 тис. птахів [3]. В Європі ці ризики частково знижуються завдяки застосуванню спеціальних радарних систем, що зупиняють роботу турбін під час міграційних періодів [4], проте повністю усунути проблему поки що неможливо.

Крім того, розміщення великих вітропарків може змінювати ландшафт і впливати на місцеві екосистеми. Деякі екологи стверджують, що щільна концентрація турбін може призводити до локальних змін мікроклімату. Наприклад, через зміну потоків повітря та температури ґрунту. Це особливо актуально для прибережних або степових регіонів, де природна рівновага є дуже чутливою. Саме тому кожен проект ВЕС зобов'язаний проходити оцінювання впливу на довкілля (ОВД) відповідно до положень Орхуської конвенції [12] та Закону України (ЗУ) «Про оцінку впливу на довкілля» № 2059-VIII від 23.05.2017 р. [5].

Попри наявність законодавчо закріплених вимог до проведення ОВД, практика їх застосування зокрема у Карпатському регіоні демонструє низку суттєвих недоліків. Вищевказаним ЗУ визначено, що пов'язана з будівництвом ВЕС діяльність належить до видів планованої діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля та підлягає обов'язковому ОВД до ухвалення рішення про її провадження (п. 4 ч. 3 ст. 3) [5]. Проте фактична реалізація цих вимог у гірських регіонах залишається

фрагментарною та формалізованою.

Згідно з дослідженням Центру публічних розслідувань будівництво вітропарків у високогір'ї Карпат вже на етапі встановлення метеорологічних щогл завдає шкоди довкіллю: пошкоджуються дерева та чорничники, прокладаються дороги через заказники. Експерти і природоохоронці наголошують, що українські Карпати не придатні для масштабного встановлення вітротурбін і закликають не будувати їх у високогірних заказниках, де ростуть рідкісні червонокнижні рослини та мешкають охоронювані види тварин [6]. У результаті замість реального прогнозування екологічних наслідків ОВД часто перетворюється на формальну процедуру, спрямовану лише на отримання дозвільної документації.

До того ж, як наголошено у [7], під прикриттям євроінтеграційних ініціатив компанії здійснюють руйнівний вплив на природні екосистеми Карпат, зокрема в межах охоронюваних територій та зон Смарагдової мережі. Автори [7] звертають увагу на те, що процедура ОВД у таких випадках не забезпечує належного аналізу впливу на гірські ландшафти та ендемічні види рослин і тварин. До того ж в окремих проєктах забудовники навмисно подають хибні координати об'єктів, щоб уникнути додаткових погоджень з природоохоронними інституціями.

Екологиня Оксана Станкевич-Волосянчук акцентує на тому, що реалізація проєктів ВЕС у високогірних районах Карпат становить пряму загрозу для територій Смарагдової мережі, тобто природоохоронної системи міжнародного значення, покликаної зберігати біорізноманіття. Як вона зазначила у коментарі для Varosh, що ці території – це не просто гори, це місця проживання рідкісних видів флори і фауни, які не трапляються ніде більше. Вітропарки планують будувати на хребтах, що входять до Смарагдової мережі, зокрема на Полонинському хребті (SiteCode: UA0000610): високогір'я Полонини Рівної, Лютянської Голиці, Гострої, Верховинського Вододільного хребта, Полонини Красної; Ліси біля Кобилецької Поляни (SiteCode: UA0000608): високогір'я гори Апецька та Східний Свидовець (SiteCode: UA0000259) – більша частина гірського масиву Свидовець. Вона додає, що будівництво ВЕС включає прокладання доріг, вирубування пралісів, руйнування унікального рельєфу, що веде до втрати ландшафтного та біологічного різноманіття. Крім того, такі ініціативи часто нехтують міжнародними природоохоронними нормами, які забороняють господарську діяльність на територіях Смарагдової мережі без належного екологічного оцінювання [8].

У країнах ЄС, зокрема згідно з Директивою 2011/92/ЄС про оцінювання впливу окремих державних і приватних проєктів на довкілля (зі змінами Директиви 2014/52/ЄС), процедура ОВД передбачає обов'язкове врахування кумулятивних впливів, оцінювання екосистемних послуг та участь незалежних експертів [9]. В Україні ж подібний підхід поки що не закріплено на практичному рівні.

Попри ухвалення ЗУ [5], який мав на меті забезпечити виконання зобов'язань України за Директивою 2011/92/ЄС Європейського Парламенту і Ради про оцінювання впливу окремих державних і приватних проєктів на довкілля, на практиці реалізація цієї процедури має низку системних недоліків. Зокрема у сфері ОВД проблематичним аспектом є недостатня якість та заангажованість звітів. Часто такі документи створюються

без належної наукової бази, містять суперечливу або фрагментарну інформацію про вплив запланованої діяльності на природні екосистеми, а іноді навіть показують ознаки свідомих маніпуляцій. Це суперечить положенням ст. 6 ЗУ [5], яка чітко регламентує структуру звіту та вимагає від замовника надання достовірних даних.

У звітах з ОВД, що супроводжують низку проєктів будівництва ВЕС, дійсно можна знайти докладні відомості про стан довкілля, зокрема, наприклад, стосовно популяцій птахів і кажанів, які є найбільш чутливими групами тварин до впливу турбін. Проте трапляються й винятки. Наприклад, у звіті з ОВД проєкту ВЕС потужністю 500 МВт, запланованого на східному узбережжі Молочного лиману в Запорізькій області, наведено певні дані про орнітофауни, але немає картографічних матеріалів, які б показали розташування ділянок спостережень. Через це неможливо оцінити репрезентативність досліджень у контексті конкретного проєкту. Крім того, не проведено кількісного аналізу ризику зіткнень птахів і кажанів з турбінами, хоча подібне оцінювання раніше включалось до звітів інших ВЕС. Також автори документа не врахували сукупний вплив трьох проєктів загальною потужністю 800 МВт, що плануються на протилежному березі лиману, хоча звіти з ОВД про них оприлюднено з інтервалом у кілька місяців [ст. 4, 10].

Слід зауважити, що в Україні немає ефективного механізму перевірки достовірності інформації, що міститься у звітах. Нормативна база не передбачає чітких стандартів для оцінювання якості таких документів і не містить реальних важелів впливу у разі порушення вимог до їх повноти чи об'єктивності. Це створює ризики для екологічної безпеки та суперечить принципу забезпечення екологічної безпеки, закріпленому в ст. 16 Конституції України, яка визначає охорону навколишнього середовища як обов'язок держави [11].

З метою підвищення ефективності екологічного контролю доцільно активніше застосовувати інструменти післяпроєктного моніторингу, про який зазначено у ст. 13 ЗУ [5]. У разі, коли звіт з ОВД є неповним або містить сумнівні дані, слід зобов'язати суб'єкта господарювання проводити розширений моніторинг після реалізації проєкту [5]. Такий підхід дасть змогу виявити розбіжності між прогнозованими та фактичними показниками впливу, а також оцінити дієвість запланованих заходів із запобігання або зменшення забруднення довкілля. За результатами моніторингу необхідно встановлювати додаткові екологічні вимоги, які передбачають конкретні дії для мінімізації, усунення або обмеження негативного впливу господарської діяльності на природне середовище.

Ще необхідно наголосити на тому, що суттєву проблему становить недотримання положень Орхуської конвенції (1998 р.) [12], ратифікованої ЗУ від 6 липня 1999 р. № 832-XIV. Хоча ст. 6 Конвенції прямо вимагає забезпечення участі громадськості на ранніх етапах ухвалення рішень, у Карпатах громадські слухання, за словами місцевих жителів, часто мають «формальний характер» і проводяться без урахування зауважень місцевих мешканців та екологічних організацій [13], що суперечить положенням, визначеним ст. 3 Конвенції. Згідно зі ст. 7 ЗУ [5] участь громадськості є обов'язковим складником процедури ОВД, а її результати мають враховуватися у прийнятті рішень. Однак на практиці такі обговорення

часто відбуваються без належного інформування громадян, з обмеженим доступом до матеріалів або за умов, що виключають реальний вплив громадськості на результати оцінювання, чим порушуються вимоги Орхуської конвенції, яка гарантує право на участь громадськості в екологічному управлінні [12].

Досвід реалізації проєктів будівництва ВЕС на полонині Рівна та Верховинському хребті в Закарпатській області засвідчує формалізований підхід до проведення громадських слухань. Адже, як зазначено у [13], під час перших слухань у Тур'ї-Реметівській громаді про будівництво 30 вітряків місцеві жителі висловлювали побоювання стосовно порушення водного режиму, знищення чорницьків та загрози для екосистеми високогір'я, однак, за словами частини мешканців, їхні занепокоєння не враховано. Схожа ситуація спостерігалася й у Ждєнієво (Мукачівський район), де депутати селищної ради надали дозвіл на підготовчі роботи для ВЕС на Верховинському вододільному хребті, попри занепокоєння природоохоронців та юристів стосовно порушень планувальної схеми регіону [13].

З огляду на це нині триває судовий процес Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» (ЕПЛ) з позовом до Тур'ї-Реметівської сільської ради Ужгородського району про визнання протиправним та скасування рішення Тур'ї-Реметівської сільської ради 23 травня 2024 р. № 1242 «Про затвердження детального плану території ур. «Полонина Руна»» [14]. Нині є рішення першої інстанції від 23.08.2025 року у справі № 260/5885/24. Проте ЕПЛ, не погоджуючись з цим рішенням, подало апеляцію у вищестоящу інстанцію. Головне обґрунтування позиції ЕПЛ у справі проти Тур'ї-Реметівської сільської ради полягає в тому, що під час ухвалення рішення про затвердження детального плану території (ДПТ) для будівництва ВЕС на полонині Руна допущено численні порушення містобудівного, природоохоронного та міжнародного законодавства, а також принципів участі громадськості. ЕПЛ наголошує, що суд проігнорував важливі докази, зокрема відсутність належного оприлюднення матеріалів ДПТ, порушення порядку громадських слухань і неврахування зауважень громадян. Суд натомість визнав ці порушення «формальними» та «неістотними», посилаючись на практику Верховного Суду від 10.07.2019 у справі № 804/639/18 та від 27.09.2022 у справі № 320/1510/20, зробив висновок, що «формальне порушення процедури не може мати наслідком скасування правильного по суті рішення». ЕПЛ вважає такий підхід хибним, адже він зводить участь громадськості до формальності, позбавляючи її реального впливу на прийняття рішень.

Також організація вказує, що суд неправомірно застосував нову редакцію ст. 12 Закону «Про регулювання містобудівної діяльності», яка набула чинності вже після ухвалення рішення сільської ради, чим порушив конституційний принцип незворотності дії закону в часі, що суперечить ст. 58 Конституції України. Крім того, суд безпідставно відмовився врахувати висновки Верховного Суду у відомій справі № 807/1314/17 про оскарження ДПТ спорудження мега-курорту Свидовець на Закарпатті, де було аналогічне порушення, а саме відсутність схеми планування гірських територій Карпат визнано істотним, і робить затвердження ДПТ за межами населених пунктів передчасним. ЕПЛ також підкреслює, що суд фактично

виправдав відсутність завдання на розроблення відповідних схем, ігнорував екологічні ризики, порушення природоохоронного законодавства та Бернської конвенції, а також не надав оцінки факту початку будівельних робіт без завершення судового процесу в цій справі й ОВД. На думку ЕПЛ, рішення суду є упередженим, одностороннім і таким, що легітимізує незаконні дії, тому оскаржується в апеляційному порядку [15].

Подібна ситуація простежується й в іншій справі, що стосується захисту полонини Боржава. Її суть полягає у недопущенні негативного впливу на флору та фауну цієї території від спорудження вітрової електростанції. Планове будівництво ВЕС на Боржавському хребті спричиняє загрозу для природоохоронної території, покликаної забезпечувати збереження унікальних природних комплексів Карпат.

Згідно з повідомленням про плановану діяльність на території Свалявського та Воловецького районів Закарпатської області, передбачається спорудження ВЕС потужністю 120 МВт, що включатиме 34 вітрові електроустановки, електричну підстанцію, три розподільчі пункти та підземну кабельну лінію електропередачі. Полонина Боржава є територією особливого природоохоронного значення, включеною до Смарагдової мережі рішенням Постійного комітету Бернської конвенції («Polonyna Borzhava» – UA0000263, площа 44,63 км²). Вона є середовищем існування понад 90 видів птахів, 9 видів кажанів, 22 видів безхребетних тварин, 4 видів земноводних, 2 видів плазунів і 21 виду рослин, занесених до Червоної книги України та охоронюваних міжнародним законодавством [16].

Крім того, Боржавський хребет заплановано включити до складу майбутнього національного природного парку «Ждимир», що передбачено Програмою перспективного розвитку заповідної справи у Закарпатській області (рішення Закарпатської обласної ради № 695 від 26 грудня 2003 р.). Навколо хребта розташовано численні об'єкти природно-заповідного фонду України, зокрема гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Озеро на полонині Боржава», лісовий заказник місцевого значення «Темнатик» та загальнодержавного значення «Розсішний», заповідне урочище «Боржавські праліси» тощо [16].

З огляду на це 3 грудня 2021 р. Постійним комітетом Бернської конвенції надано Рекомендації №213 стосовно ймовірної загрози для ділянки Смарагдової мережі «Полонина Боржава» від розвитку вітроенергетики (UA0000263) (Україна). Зокрема, скасувати плани будівництва, оскільки Комітет вважає, що проєкт суттєво зашкодить біорізноманіттю. Рекомендується знайти іншу ділянку, де вплив буде мінімальним і яка не входить до території Смарагдової мережі, але також сприятиме досягненню енергетичних цілей України (п. 1). Якщо проєкт все ж реалізуватиметься, необхідно повторити ОВД за оновленою методологією, погодженою між забудовником, регулятором і скаржниками, аби уникнути оскаржень і забезпечити більш обґрунтовані рішення стосовно дозволених і заборонених зон (п. 2). Також створити національні «карти можливостей» з позначенням т.зв. «go and no-go» зон, де можна або неможна розміщувати вітропарки без значного впливу на природу, соціальну чи культурну сферу (п. 3), уніфікувати процедури збору біоінформації (п. 5), створити при-

родоохоронний заповідник з чітким планом його управління (п. 6), ухвалити закон про Смарагдову мережу (п. 10) [17].

Водночас необхідно зазначити, що на тлі таких конфліктних практик держава запровадила законодавчі зміни, спрямовані на спрощення процедур реалізації проєктів відновлюваної енергетики. Ухваленням останніх законодавчих змін відкриваються нові можливості для розвитку інфраструктури включно з будівництвом ВЕС. Прийняття ЗУ № 4321-IX від 25 березня 2025 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання земельних ділянок для розбудови цифрової інфраструктури» відкриває нові можливості для розвитку інфраструктури, зокрема будівництва ВЕС. Закон спрощує процедури оформлення земельних сервітутів без зміни цільового призначення, скорочує строки отримання дозволів та дозволяє використання земель лісогосподарського призначення до 0,05 га. Ці новації створюють правову визначеність для інвесторів, що сприяє пришвидшенню реалізації проєктів відновлюваної енергетики. Крім того, Закон передбачає можливість примусового відчуження земель для стратегічних об'єктів з компенсацією у потрійному розмірі ринкової вартості майна, а перенесення строків впровадження нових вимог до містобудівної документації до 1 січня 2028 р. дає змогу завершити процедури узгодження детального плану території без негайної адаптації до нових правил, забезпечуючи стабільність та передбачуваність реалізації проєктів [18].

Як відзначає Українська вітроенергетична асоціація (УВЕА), ці зміни є важливим кроком для розвитку інфраструктури та залучення інвестицій у сфері відновлюваної енергетики, оскільки спрощують доступ до земель для лінійної інфраструктури, прискорюють оформлення сервітутів і створюють правову визначеність для реалізації проєктів ВЕС [19].

Закон узгоджується з положенням ч. 1 ст. 3 Директиви ЄС 2018/2001, якою встановлено ціль досягнення не менше 32 % відновлюваної енергії в енергетичному балансі до 2030 р. Хоча Україна не є членом ЄС, вона є учасником Енергетичного Співтовариства, що зобов'язує адаптувати національне законодавство до європейських стандартів. Це включає спрощення адміністративних процедур для проєктів ВЕС, забезпечення прозорості планування та участі громадськості в ОВД, що сприяє залученню інвестицій і гармонізації з європейською практикою [20].

Водночас необхідно підкреслити, що спрощення процедур не повинно призводити до зниження стандартів екологічної безпеки. Особливо це стосується високогірних і екологічно чутливих територій тих же Карпат, де необхідне ретельне оцінювання впливу ВЕС на природні комплекси, ландшафти та біорізноманіття.

Як вказує реорганізоване нині Міндовкілья, важливим є розвиток ефективного екологічного контролю, якого зараз потребує Україна та що якраз буде доцільним і в нашому контексті. Реформа системи державного екоконтролю передбачає створення єдиного органу, що дасть змогу усунути дублювання функцій та бюрократичні бар'єри, а також розширить права громадськості брати участь у перевітках і доступ до інформації про екологічні порушення [21]. Вважаємо, що якби такий контроль вже ефективно працював, це могло б значно

зменшити ризики для довкілля в реалізації інвестиційних проєктів, включно з ВЕС у Карпатах.

Тому ефективна реалізація ЗУ № 4321-IX, на нашу думку, вимагає балансування між прискоренням розвитку відновлюваної енергетики та збереженням екологічної безпеки із застосуванням механізмів контролю та додаткових запобіжників для мінімізації ризиків для довкілля. Для Карпатського регіону це означає необхідність зваженого підходу, що поєднає дерегуляцію для розвитку ВЕС з посиленням екологічного контролю та прозорості ОВД.

ВИСНОВКИ

Отже, розвиток вітрової енергетики в Україні, попри її стратегічне значення для енергетичної незалежності та скорочення викидів парникових газів, супроводжується суттєвими екологічними ризиками через недотримання вимог природоохоронного законодавства. Особливо гостро ця проблема проявляється у Карпатському регіоні, де проєкти ВЕС реалізуються в межах територій Смарагдової мережі без належного врахування впливу на біорізноманіття, що суперечить положенням Бернської та Орхуської конвенцій. Недосконалість національної системи ОВД призводить до поверхневого проведення такого оцінювання, що не забезпечує повноцінного врахування екологічних ризиків, відсутності об'єктивної перевірки достовірності поданих даних та недостатньої участі громадськості у прийнятті рішень.

Для усунення таких недоліків першочерговим заходом має стати удосконалення процедури ОВД відповідно до ст.ст. 6–7 ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» та принципів Орхуської конвенції. Необхідно забезпечити реальну, а не декларативну участь громадськості шля-

хом публікації повних звітів у відкритому доступі, проведення консультацій у зручний для населення час і залучення представників місцевих громад до обговорення альтернатив розміщення ВЕС. Також варто запровадити механізм незалежної екологічної експертизи звітів з ОВД, який би передбачав обов'язкове рецензування висновків фахівцями, які не пов'язані із замовниками проєктів, та притягнення до відповідальності за подання недостовірної інформації.

Важливим напрямом є створення національної системи картування екологічно вразливих територій («go and no-go zones»), що дасть змогу попередньо визначати ділянки, придатні для будівництва ВЕС без шкоди для природоохоронних територій. Такий підхід відповідає європейській практиці стратегічного екологічного планування і забезпечить дотримання вимог Бернської конвенції до збереження біорізноманіття. Крім того, необхідно забезпечити післяпроєктний моніторинг впливу на довкілля, передбачивши обов'язок інвесторів проводити регулярні спостереження за станом флори, фауни та гідрологічних умов з оприлюдненням результатів у відкритих реєстрах.

Отже, ефективний розвиток вітрової енергетики можливий лише за умови поєднання державної підтримки відновлюваної енергетики з посиленням екологічного контролю. Запровадження системи незалежної експертизи, реальної участі громадськості, просторового планування та екологічного моніторингу дасть змогу забезпечити відповідність проєктів вимогам національного та міжнародного права, зберегти природну спадщину Карпат і водночас сприяти переходу України до стійкої, екологічно відповідальної енергетики.

Список використаних джерел

1. IEA. CO₂ Emissions - Global Energy Review 2025. Paris: IEA, 2025. URL: <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2025/co2-emissions>
2. Міністерство закордонних справ України. Клімат. Європейська зелена угода. Київ: МЗС України. URL: <https://ukraine.eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
3. American Bird Conservancy. Wind Turbine Mortality. URL: <https://abcbirds.org/blog21/wind-turbine-mortality/>
4. Robin Radar Systems. How a Bird Radar at Lista Will Save Migratory Birds From Wind Turbines. URL: <https://www.robinradar.com/news-events/new-bird-radar-at-lista-will-save-migratory-birds-from-wind-turbines>
5. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» № 2059-VIII від 23.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#n172>
6. Центр публічних розслідувань. Вітряки у високогір'ї Карпат: шкода довкіллю та бізнес нардепа. URL: <https://cpi.org.ua/news/vitryaki-u-visokogiryi-karpat-shkoda-dovkillyu-ta/>
7. Зелена енергетика чи зелена брехня? Хто і чому нищить Карпати під виглядом євроінтеграції. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/238347-Zelena-enerhetyka-chy-zelena-brekhnia?-KHto-i-chomu-nyshchyt-Karpaty-pid-vyhliadom-ievrointehratsii>
8. Знищити не можна зберегти: екологія про вітропарки на високогір'ї – 2025. URL: <https://varosh.com.ua/dumky/znysshyty-ne-mozhna-zberegty-ekologynya-pro-vitroparky-na-vysokogiryi/>
9. Директива Європейського Парламенту і Ради 2011/92/ЄС від 13 грудня 2011 року про оцінювання впливу деяких публічних і приватних проєктів на довкілля (кодифікація). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-11#Text
10. Екологія - Право - Людина. Як підвищити ефективність оцінки впливу на довкілля в Україні? URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/policy_paper_OVD.pdf
11. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
13. Пшемиська А. Вітряки у Карпатах: зелена енергетика чи загроза екології? URL: <https://www.dw.com/uk/300-vitrakiv-u-karpatah-zelena-energetika-ci-zagroza-ekologii/a-73918541>
14. Рішення Закарпатського окружного адміністративного суду від 21.08.2025 р. по справі № 260/5885/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129697028>
15. Сайт «Екологія Право Людина»: Захист полонини Боржава. URL: <https://epl.org.ua/law-posts/zahyst-polonyny-borzava/>
16. Сайт «Екологія Право Людина»: Огляд рішення Закарпатського окружного адміністративного суду: ключові висновки у

справі полонини Руна. URL: <https://epl.org.ua/announces/oglyad-rishennya-zakarpatskogo-okruzhnogo-administratyvnogo-sudu-klyuchovi-vysnovky-u-spravi-polonyny-runu/>

17. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats Standing Committee. Recommendation No. 213 (2021) of the Standing Committee, adopted on 3rd December 2021, on the presumed threat to Emerald Network site "Polonina Borzhava" from wind energy development (UA0000263) (Ukraine). URL: <https://rm.coe.int/2021-rec-213e-polonina-borzhava/1680a4c2c4>

18. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання земельних ділянок для розбудови цифрової інфраструктури» від 25.03.2025 № 4321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4321-20#Text>

19. Українська вітроенергетична асоціація. Президент підписав законопроект №9549 – важливий крок для розвитку енергетичної та цифрової інфраструктури в Україні. URL: <https://uwea.com.ua/ua/news/entry/prezident-pdpisav-zakonoprokt-9549-vazhliivij-krok-dlya-rozvitku-energetichn/>

20. Європейський Парламент та Рада Європейського Союзу. Директива (ЄС) 2018/2001 від 11 грудня 2018 року про просування використання енергії з відновлювальних джерел (перероблена версія). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/2001/oj/eng>

21. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Як реформа екоконтролю наближає Україну до ЄС. URL: <https://mepr.gov.ua/yak-reforma-ekokontrolyu-nablyzhaye-ukrayinu-do-yes/>

References

1. IIEA. CO₂ Emissions - Global Energy Review 2025. Paris: IEA, 2025. URL: <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2025/co2-emissions>

2. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Climate. European Green Deal. - Kyiv: Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (in Ukrainian).

3. American Bird Conservancy. Wind Turbine Mortality. URL: <https://abcbirds.org/blog21/wind-turbine-mortality/>

4. Robin Radar Systems. How a Bird Radar at Lista Will Save Migratory Birds From Wind Turbines. URL: <https://www.robinradar.com/news-events/new-bird-radar-at-lista-will-save-migratory-birds-from-wind-turbines>

5. Law of Ukraine "On Environmental Impact Assessment" No. 2059-VIII of 23.05.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#n172> (in Ukrainian).

6. Center for Public Investigations. Windmills in the Carpathian Highlands: Environmental Damage and the People's Deputy's Business. URL: <https://cpi.org.ua/news/vitryaki-u-visokogiryi-karpat-shkoda-dovkillyu-ta/> (in Ukrainian).

7. Green Energy or Green Lie? Who and Why is Destroying the Carpathians Under the Pretense of European Integration. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/238347-Zelena-enerhetyka-chy-zelena-brekhnia?-Khto-i-chomu-nyshchyt-Karpaty-pid-vyhliadom-ievrointehratsii> (in Ukrainian).

8. Destroying Cannot Be Saved: An Ecologist About Wind Farms in the Highlands - 2025. - URL: <https://varosh.com.ua/dumky/znysshyty-ne-mozhna-zberegy-ekologynya-pro-vitroparky-na-vysokogiryi/> (in Ukrainian).

9. Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment (codification). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-11#Text (in Ukrainian).

10. Ecology - Law - Man. How to increase the effectiveness of environmental impact assessment in Ukraine? URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/policy_paper_OVD.pdf (in Ukrainian).

11. Constitution of Ukraine of 28 June 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (access date: 13.10.2025) (in Ukrainian).

12. Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (in Ukrainian).

13. Przemyska A. Windmills in the Carpathians: Green Energy or a Threat to Ecology? URL: <https://www.dw.com/uk/300-vittrakiv-u-karpatah-zelena-energetika-ci-zagroza-ekologii/a-73918541> (in Ukrainian).

14. Decision of the Transcarpathian District Administrative Court of 21.08.2025 in case No. 260/5885/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129697028> (in Ukrainian).

15. Site "Ecology Law Human": Protection of the Borzhava Valley. URL: <https://epl.org.ua/law-posts/zahyst-polonyny-borzhava/> (in Ukrainian).

16. Site "Ecology Law Human": Review of the decision of the Transcarpathian District Administrative Court: key conclusions in the case of Polonyna Runa. URL: <https://epl.org.ua/announces/oglyad-rishennya-zakarpatskogo-okruzhnogo-administratyvnogo-sudu-klyuchovi-vysnovky-u-spravi-polonyny-runu/> (in Ukrainian).

17. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats Standing Committee. Recommendation No. 213 (2021) of the Standing Committee, adopted on 3rd December 2021, on the presumed threat to Emerald Network site "Polonina Borzhava" from wind energy development (UA0000263) (Ukraine). URL: <https://rm.coe.int/2021-rec-213e-polonina-borzhava/1680a4c2c4>

18. Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Use of Land Plots for the Development of Digital Infrastructure" dated 03.25.2025 No. 4321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4321-20#Text> (in Ukrainian).

19. Ukrainian Wind Energy Association. The President signed the bill No. 9549 - an important step for the development of energy and digital infrastructure in Ukraine. URL: <https://uwea.com.ua/ua/news/entry/prezident-pdpisav-zakonoprokt-9549-vazhliivij-krok-dlya-rozvitku-energetichn/> (in Ukrainian).

20. European Parliament and Council of the European Union. Directive (EU) 2018/2001 of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/2001/oj/eng>

21. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. How the reform of environmental control brings Ukraine closer to the. URL: <https://mepr.gov.ua/yak-reforma-ekokontrolyu-nablyzhaye-ukrayinu-do-yes/> (in Ukrainian).

Khrystyna KLYMUS

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7660-7367>

e-mail: klymush@gmail.com

Anastasiia SERDIUK

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2876-8139>

e-mail: serdiuk0911@gmail.com

**LEGAL AND ENVIRONMENTAL ASPECTS OF WIND ENERGY DEVELOPMENT IN UKRAINE USING
THE EXAMPLE OF THE CARPATHIAN REGION**

In today's world, the development of wind energy in Ukraine is becoming strategically important for ensuring energy independence and reducing greenhouse gas emissions, but at the same time it is accompanied by a number of environmental and legal challenges. Wind energy is often positioned as 'green,' but alongside its advantages - reducing harmful emissions and diversifying energy sources – it can cause significant damage to natural ecosystems, especially in high-altitude and nature conservation areas. The analysis of Ukrainian legislation, the provisions of the Aarhus and Bern Conventions, environmental impact assessment (EIA) practices and public participation mechanisms has revealed a number of key problems: the formal nature of EIA procedures, the lack of control over the reliability of reports, the disregard of cumulative effects and environmental risks, and violations of international environmental standards. Particular attention is paid to the Carpathian region (Polonyna Rivna, Borzhava, Svidovets), where the implementation of wind energy projects is accompanied by conflicts with local communities and violations of environmental legislation. In this regard, ways to improve legal regulation are proposed: introducing mandatory cumulative impact assessments, raising report quality standards, strengthening post-project monitoring, creating national 'opportunity maps' for wind farm siting, and ensuring meaningful public participation in decision-making. The sustainable development of wind energy requires cumulative impact assessments, enhanced control, public participation and a balanced combination of state support with environmental oversight and spatial planning.

Keywords: Wind energy, Carpathian region, environmental safety, land legislation, renewable energy sources